

242

AUXILIANTE DEO TRINUNO!
DISSERTATIO METAPHYSICA
DE
CAUSA MORALI,
Quam
Benevolo Amplissimæ Facultatis Phi-
losophicæ indultu,
PRÆSIDENTE
VIRO
AMPLISSIMO atque EXCELLENTISSIMO
DN. JOH. CHRISTOPHORO
Hundeshagen; LOGICÆ AC METAPHY-
SICÆ PROFESSORE PUBLICO ORDINARIO
LONGE CELEBERRIMO,
DN. PATRONO, PROMOTORE & FAUTORE; perenni honoris & ob-
servantiae cultu mactando.
Publicæ Eruditorum ἐξετάσει sub-
mittit
IN ILLUSTRI ATHENÆO SALANO
In Auditorio Philosophico
JACOBUS PAULI,
Regismontanus Neo-Marchigena,
AUTOR RESPONSURUS.
Mense Junio.

JENÆ
CHARACTERE NISIANO, ANNO
M. DC. LXX.

a. LV. 52.

Coll. diss. A
5, 52

САМОДЕЛКА
ДЛЯ УЧИТЕЛЕЙ
СВЯТОГО ПАТРИАРХА

56

САМОДЕЛКА

ДЛЯ УЧИТЕЛЕЙ
СВЯТОГО ПАТРИАРХА
ПОДГОТОВЛЕННАЯ
ДЛЯ УЧЕНИКОВ
СРЕДНЬИХ ШКОЛ
СВЯТОГО ПАТРИАРХА

САМОДЕЛКА
ДЛЯ УЧИТЕЛЕЙ
СВЯТОГО ПАТРИАРХА

-ХРАМСКОЙ ЛОГИИ
СВЯТОГО ПАТРИАРХА

САМОДЕЛКА
ДЛЯ УЧИТЕЛЕЙ
СВЯТОГО ПАТРИАРХА

САМОДЕЛКА
ДЛЯ УЧИТЕЛЕЙ
СВЯТОГО ПАТРИАРХА

ИНСТИТУТА
СВЯТОГО ПАТРИАРХА

(САНКТ-ПЕТЕРБУРГА)

САМОДЕЛКА

РЕДАКЦИИ
СВЯТОГО ПАТРИАРХА

СВЯТОГО ПАТРИАРХА

САМОДЕЛКА
ДЛЯ УЧИТЕЛЕЙ

СВЯТОГО ПАТРИАРХА

САМОДЕЛКА

ПРОЛЕГОМЕНОН.¹

Philosophiam primam reliquas inter disciplinas caput extollere, velut inter viburna cupres-
si, & in illis splendore coruscare, sicuti Luna,
stellas inter minores, nemini, qui oculorum a-
crimonia, viscera ejus paulo penitus lustravit, obscurum
esse potest; Etenim quæ sub ipsius ambitu, & consideratio-
ne comprehenduntur non solum scitu dignissima & jucun-
dissima sunt; verum etiam in aliis scientiis & habitibus Pra-
cticis summam spirant utilitatem. Nam Theologus vix ac-
curate & distincte, tanquam in Habitu Theologiae Practicoe
progredi, nec adversarios promptius refutare valet, nisi sa-
tellitio dogmatum Metaphysicorum sit stipatus. Neque
sacri Themidos Filii operam hujus nobilissimæ disciplinæ
plane supervacaneam æstimare debent, cum vix ac ne vix
quidem in actibus & processibus criminalibus recte dijudi-
candis ac decidendis legibus interpretandis rite & scite pro-
cedere queant, nisi doctrinam de causis recte intelligent,
quæ tamen ex Metaphysica, tanquam ex fonte haurienda
venit. Medicum denique quod concernit, pariter & ipsi
in arte medica non vulgarem utilitatem præbet Metaphy-
sica, siquidem causas morborum, diversorum nec recte alias
docere, neque medicamentis congruis tam felici successu
pellere potest, nisi doctrinæ nobilissimæ philosophiae primæ
suam locaverit operam. Quod si vero ulla doctrina in Philo-
sophia hac prælaudata deprehenditur, ex qua spes cōmodi

A 2

afful-

affulget, videtur omnino esse doctrina de Causa Morali, ut
pote quæ non solum Philosophiæ, verum etiam Theologiæ
Cultoribus Sapientum æstimatione in Controversiis non
paucis apprime conducit, sicut prolixè demonstrare pos-
sem, nisi res jam tum in radiis solis scripta esset. Quam-
obrem quum & ego in votis haberem primitias quasdam
academicas DEO sospitante in lucem edendi, deliberavi
aliquantis per, unde Thema ventilatione dignum desume-
rem. Inveni igitur post diuturnam deliberationem The-
ma ex Metaphysicis de CAUSA MORALI quod propter
usum quem in omnibus Facultatibus insignem spirat, con-
sideratione prolixiori non indignum censui. Hinc etiam
illud jam in subsequentibus Paragraphis paulo penitus di-
vina sospitante gratia considerare animus est, quod ut bene
vertat, summum Numen veneror calidis suspiriis, velit mihi
rivulos suæ gratiæ clementissime cœlitus largiri, ut præpri-
mis in divini nominis gloriam, & studiorum meorum pro-
motionem cedant. Sit itaque.

§. I.

Quantis alias difficultatum nodis res præprimis Me-
taphysicæ, eo quod sensuum perceptioni haud obviæ fo-
lent esse implicitæ, nullus sanè Philosophorum negare
audebit, inter quas quoque Thema de causa morali,
quod non exiguae difficultati pariter obnoxium est. Etenim
non tantum circa illud ponderosæ quæstiones controvertuntur, in
quarum enodatione in diversas Autores abeunt & scinduntur
partes; Sed & si Catalogum Clarissimorum Doctorum intro-
spicimus, paucos invenimus, hancce materiam, qui ex funda-
mento tractarunt. Ipsum quod concernit Philosophiæ Phos-
phorum Aristotelem, nullibi hujus doctrinæ, quantum ex Scri-
ptis constat injicit mentionem expressam. Scholasticorum non-
nulli equidem hujus communiscuntur, quamquam lineis decur-
tatis & brevissimis, qvum non ex professo, sed incidenter & tra-
ctatio-

244

statione occasionaria eam declarant, plurimi autem ex iisdem laudatum Thēma altioris silentii supparo involvunt. Unde & meæ tenuitati vitio non vertetur, si non omnia accurate, & secundum ~~āxē~~ ^{āxē} ~~Bēas~~ erunt elaborata, aut si forsan in ob ambulatiōne viæ minus tritæ ac calcatæ non accurate processero.

§. II.

Anteq̄am verò in ipsam rei arcem penitus, introspiciam, necessarium mihi videtur nonnulla præmittere, quæ ipsam trāstationem reddant magis perspicuam, id quod præstat natalium ejus inquisitio. Quamvis enim nominis ortus hic à multis negligatur, eo qvod jam supponatur velut in proposito, unde causa moralis appellationem habeat; Nihilominus tamen, ne videamus quicquam omittere, quod ratio Thematis nostri poscit, evolvamus breviuscule, & tribus quasi verbis ipsam vocis Originem; Qvum enim Dissertationis nostræ nomen Objectum sit complexum, utriusque genethliaca flagitantur. Dicitur (1.) *Causa*, quæ vox tradente Beccmanno de *Origine Ling. Lat.* quasi Cavissa vel cauta dicitur, quæ tamen explicatio potius allusionem, quam veram redolet derivationem; Communiter autem causa à Causando derivatur, qvia causatur, & producit effectum, aut ita se gerit, ut eff. & us producatur. Id quod etiam de nostra causa dicendum esse videtur. (2.) *Moralis* vocitatur à *moribus*, quia ut ait Rudrauff *Diss. de Causa Morali*, secundum Prudentum estimationem & morem ei imputatur effectus, & in genere morum causalitatem exercet. Unde à modo agendi non ab ipso effectu indepta est nomen.

§. III.

Ambiguitati quoque Causam Moralem cerno obnoxiam, variisque animadverto ejus acceptiones, quæ tamen compendii gratia ad duas revocari possunt classes. Vel enim sumitur (1.) *impropriè*, pro cā causā, quæ libere agit, & ex ~~wēcūpēos~~ vel delibерato consilio, qva ratione confunditur cum causā libera; quæ positis omnibus ad agendum requisitis ita agit, ut possit non agere, & iisdem requisitis ita agit hoc, ut in ejus potestate sit contrarium vel saltē aliud agere. Sed Causa Moralis latius patet, videtur, quam Causa libera. Sic v.g. qvemadmodum phantasia excitat locomotivam potentiam, ut Spiritus mirum in modum

moveat, quo fœtui in utero materno imprimantur maculae, phantasias est causa illius mutationis, quæ sit in fœtu; causa physica tamen esse non potest, qvia non immediate influit in effectum. Erit moralis; neque tamen phantasias est causa libera, ut per se patet. Unde potest aliqua causa esse moralis, quæ tamen non est libera. Propterea illa acceptio aliena est, cum causis confundat diversissimas, eo quod causa libera s. ut Philosophus dicit 3. Ethic. c. 1. αἰλον ἀνθραιεῖται, τογὴν θυμον ἔκπλασιον, cum Causa Morali non pari passu ambulat (2.) Propriè, pro tali causa, quæ in effectum influxu physico non influit, ita tamen se gerit, ut ei productum imputetur, qva ratione differt à causa physica, utpote quæ revera influit, quemadmodū ex sequentibus dilucidius apparebit.

§. IV.

Synonyma hic deprehenduntur apud Autores varia, qvæ tamen non usque quaque sunt congrua. Johannes Maccovius Professor olim in Academia Franekerana statuit causam impulsivam, & causam Moralem esse unum & idem; Alius vult causam moralem, & conditionem sine qua non esse Synonyma. Alii statuunt, Causam Moralem & causam Moraliter agentem esse æquipollentia. Alii finalē Causam cum causa morali coincidere putant, quibus omnibus tamen certas ob rationes & prægnantes causas adjicere nequimus album calculum. Differimus autem harum opinionum examen ad ipsam evolutionem & constitutionem, Causæ Moralis; Etenim tunc cognitā, ipsa Causæ Moralis Natura statim dispalescet, quomodo & quatenus putatitia dicta æquipollentia cum ea convenient, & quatenus ab eadem recedant. Ne igitur ordinem turbemus, & ea hic dicamus, qvæ ad ipsum esse causæ Moralis spe&ant, reservamus sententiarum talium censuram in locum prædictum, cum singula suo loco sint examinanda.

§. V.

Ast missa Οὐομαζλογία s. Definitione nominali progredimur ad ipsam Πραγμαζλογίαν s. Definitionem realem. Variant autem Autores Metaphysici in definienda Causa Morali admodum. Multi angustiores, multi latiores fabricant definitiones. Nobis præprimis arridet illa definitio, cum Causa Moralis definiatur, quod sit Causa Efficiens, quæ quidem revera non influit

245

in effectum, ita tamen se gerit, ut prudentum aestimatio-
ne ei imputetur effectus. Aut quod eodem recidit. Causa
Moralis, quae non influeret realiter in effectu, ita tamen se gerit ac si rea-
liter influeret, unde effectus, qui sequitur, ipsi non minus imputatur,
ac si realiter influxisset. Nobiscum consentit Excell. Dn. D. Petrus
Musæus Inst. Metaph. c. XIII. §. 16. B. Scheiblerus l. I. Metaph. cap.
XXII. Tit. 13. ut & in Topicis cap. III. n. 133. B. Jacob. Martini l. I.
Exercit. Metaph. p. m. 174. B. Stablius Inst. Metaph. part. gen. cap.
XII. & part. I. Regul. Philos. Disp. V. Reg. IV. n. 15. nec non ipse Ex-
cell. Dn. Praeses Palæstra sua Disputatoria p. m. 122. & 123. ut & Dn.
Weise Comp. suo Metaph. p. m. 144.

S. VI.

Ut verò Definitionis nostræ splendor eò magis renideat, & in
solis disco quasi appareat, duo hic perpendenda occurunt. Li-
mitabilis Conceptus & Differentialis. Generis vices sustinet causa
Efficiens. Quod autem Causa Moralis sit Causa Efficiens & quod
causa Efficiens sit ipsius Genus, est quod indiget probatione. Ante
omnia autem hic annotanda est Essentia & causalitas ipsius causæ
Efficientis. Quemadmodum enim mouente Excell. Dn. D. Musæo
Inst. Metaph. c. XI. p. 104. in omni causa tria sunt consideranda (1.) res
quæ denominatur Causa (2.) Ratio Causandi, h. e. id quo aliquid
aptum est, ut sit vel fiat causa (3.) Causalitas, seu ratio per quam
aliquid est causa, ita & in Causa Efficiente apprimè illa veniunt
attendenda. Nos impræsentiarum in annotando tertio, Cau-
salitate videlicet, occupati erimus, quæ optimè è Definitione Cau-
sa Efficientis deponitur. Definitur autem Causa Efficiens ab
Aristotele l. V. Metaph. c. 2. Unde est Principium primum
mutationis & quietis. Verùm cum hæc definitio multis incom-
modis referente Suarezio Disp. 17. sect. 1. sit obnoxia merito illam
mittimus. Est enim valde obscura, adeo, ut ipso fatente multa
interpretatione & additione indigeat, antequam ad verum sen-
sum reducatur, ejusque propriam causalitatem declareret. Neq;
Definitio hæc competit omni causæ Efficienti; Creans enim &
creando producens est Efficiens Causa, & tamen ei hæc definitio
accommodari nequit, cum non est principium transmutationis,

quoniam

quoniam creatio propriæ & in rigore accepta non est mutatio
Petrus Hurtadus de Mendoza Disp. IX. Phys. sect. 1. §. 2. hanc ponit.
Definitionem: *Causa Efficiens* est *Principium per se influens in aliud
sine sui mutatione ex praecisa ratione influxus.* Plurimum Reve-
rendus Petrus Musæus in Instir. Metaph. c. XII. §. 11. pro ea, qua
pollet, ἀκεψία hanc tradidit definitionem: *Causa Efficiens in-
quit est causa externa, quæ per potentiam actu existentem in-
fluit esse in aliud, aut si non influit, intendit tamen & aliquid ad
ipsum confert.*

§. VII.

Quam definitionem Viri acutissimi etiam nos hac vice de-
osculamur cum melior vix dari posse videatur. Liquido, autem
patet ex eadem, quod omnino causa moralis ad efficientem per-
tineat. Licet enim illa non influat revera in effectum, ut causa
physica; attamen intendit (intentione directa vel indirecta) aut
aliquid confert ad effectum, prout meridiano lucis jubare clarius
erit ex paulo post subsecutur is. Vid. Conimbricenses 2. phys. c. 7.
q. 7. Thomas 5. Met. cap. 2. Suarez, disp. 18. sect. 10. Javellus 5. Met.
cap. 4. Franciscus d' Abra disp. phys. 2. sect. 2. q. 3. Exell. Dn. D.
Calov. Metaph. div. c. 15. §. 11.

§. VIII.

Possit autem aliquis contra hanc assertionem urgere & di-
cere, quod si causa moralis mediante alia causa influat quod non
differat à causa physica principali, quæ etiam mediante alia influ-
it, v. g. mediante causa instrumentalis sic qui alteri infligit vulnus
gladio, mediante alio agit. Verum respondemus quod utique dif-
ferant illæ causæ, quoadmodum influendi. Nam causa Physica
principalis influit mediante causa Instrumentalis, hæc vero mora-
lis mediante physica principali tanquam intermedia proxima;
Sicuti verò Physica principalis differt ab Instrumentali, ita etiam
moralis distat à Principali Physica ratione scil. influxus. Nam Phy-
sica revera & influit elevando & movendo instrumentum; mora-
lis autem revera non influit, sed ita tamen se gerit, ut vel intendat
effectum, vel agens ad patiens applicet, quo ipsi prudentum æsti-
matione effectus imputari queat.

§. IX.

Hinc non inerentur plausum, qui ad classem materialis
causæ

causæ referunt causam moralem. Non verò hic curamus ma-
teriam *Circa Quam*, quæ alias etiam objectum seu subjectum oc-
cupationis vocitari solet, nec materiam *In Qua* seu subjectum In-
hœfionis, sed unice intendimus Materiam *Ex Qua*. Principium
Constitutionis, quæ ab accuratioribus Philosophis ex Aristot. l. 5.
Metaph. c. 2. ita describitur; *Quod sit id, ex quo fit aliquid cum insit,*
s. i. εἰς τὸ γίνεται τὸ οὐσιαρχούσον. Requiritur itaque ad Materi-
am, ut ex ea fiat materialium, monente B. Zeifoldo *Theor. Princip.*
Disp. 5. §. 18. particulam Ex hic non late accipi, quatenus etiam
accommodatur Causa Efficienti, ut videre in *Aristot.* l. VII. *Phil.*
Pr. c. 9. t. 30. sed strictè & propriè, quatenus Materiæ stricte sic di-
ctæ genuinum est καμηλός, ita ut ex ea, quicquid componitur aut
generatur, constituatur. Verum cum ex Causa Morali nulla res
constituatur, nec ad Esse internum rei aliquid conferat, & causæ
internæ munus obire nequit, in proposito est, non esse Causam.
Materialem, at inique ad eandem referri. Aufugit quoque Mo-
ralis Causa ex territorio Causæ Formalis, Forma enim est Prin-
cipium per unionem sui cum materia dans rei esse. Quamvis au-
tem sano sensu dici possit, quod etiam Causa Efficiens rei det esse,
h.e. extali potestate faciat tale actu, non autem fit hoc per unio-
nem sui cum materia, sed per formam, quam in Subjecto pro-
ducit. Qvum itaque nec per Causam moralem seu constituti-
vum, nulla res suum accipiat esse, ulro sequitur, quod de jure ad
Causam formalem referri non possit, dum licet semper materi-
am respiciat, incapax tamen est, ut cum ea uniri & per talem u-
nionem aliquid constituere queat. Esse autem Causam Mora-
lem Efficientem, eamque respicere ut species suum Genus, facil-
limè liquet, eo quod Efficiens Causa tanquam de multis diversis
prædicatur in Quid. Causa enim Physica, Prima, Secunda, Uni-
versalis, solitaria, socia, etiam hocce gaudent titulo, idemque Ge-
nus agnoscant. Hinc quoniam Causæ Efficienti ipsa Generis
Definitio competit, nemo negare ipsum audebit definitum.

§. X.

Conceptum quod attinet differentialem continetur his ver-
bis in definitione residuis ubi dicitur (i.) quod causa Moralis
non influat in effectum revera ac realiter, quo pacto à causa phy-

B fica,

sica maximè distinguitur, cum causalitas causæ Physicæ in gene-
re est verus ac realis influxus. Per realem autem influxum seu
per rō realiter influere non indigitatur, ut nonnullis placet, quo-
cunque modo alteri esse dare ac communicare, sed significat im-
mediate aliquid Entitatis vel Essentia numero à se diversum com-
municare. Propterea redissimè à Dn. D. Pet. Musæo afferitur, quod
mediatus influxus, non sit influxus, cum de Essentia influxus sit,
ut immediate fiat. Cum igitur dicitur causam moralem non re-
vera influere, sensus hic est, quod ipsa in se immediate non com-
municet esse effectui, notanter dicitur *immediate*, alias enim non
negari potest, quod ad effectum concurrat Causa Moralis media-
te, nempe interventu Causæ Physicæ, ut v. gr. licet Incendiarius
non immediate domum comburat, nihilominus tamen mediante
igne tanquam causa physica ipsam facit combustionem. Proinde
Causæ Morali qua talis realis influxus non competit, cum ut talis
s. ut moralis physice in effectum influere nequit. Non autem o-
mnis in genere ipsi repugnat influxus, sed saltem immediatus
physicus ac realis, quantum enim in se est, conferre aliquid repu-
tatur ad effectum in genere morum, & ita agit, propter quam a-
ctionem quoque ei imputatur effectus. Quo pacto à Causa phy-
sica etiam distinguitur, quæ reali influxu ad effectum concurrit
secus Moralis quæ influxu reali non gaudet, hinc optimè B. Slev-
vogt. Disp. 6. Acad. de Causa Morali §. 6. inquit: *Physica Causa*
quatenus talis reali influxu & per suam Entitatem jam existentem
ad effectum concurrit, sive sit naturalis sive supernaturalis, sive mate-
rialis s. spiritualis, nam omnium bac in parte eadem est ratio, &
quæcumque Causa physice influere dicitur in effectum eam oportet, ut
illum actione reali producat, idque per suam Entitatem non alienam
quod si non facit, physica etiam vocari nequit. Moralis nec reali in-
fluxu ad effectum concurrit, nec eam producit per suam Entita-
rem, sed per Entitatem Causæ Physicæ. Rem declarabimus Exem-
plo. Medicus ægrotantis producit sanitatem non per suam, sed
per medicamenti Entitatem & virtutem, & sic actione non pro-
pria & reali, sed rei alterius, propterea Medicus curationis &
restauratæ sanitatis Causa Moralis est, illique adscribitur effectus,
ac si physice causasset eundem. Ulterius quoque notamus quod
Causa

Causa Physica requirat actualem existentiam, ratio est, quia Physicæ causæ Causalitas, actio videlicet, prærequisit causam realem. Si itaque realem & actu existentem non obtineret **Causa Physica** Entitatem, Effectus ab ipso in essendo dependens neque realis esset, cum talis effectus qualis Causa, quemadmodum hoc vulgare Philosophorum axioma dicitat, propterea certum est, postulari ad omnem Causam Physicam Entitatem in actu positam, h.e. circa rationis negotiationem revera existentem. Aliter autem res comparata est cum **Causa Morali**. Hæc enim operatur sumque exercet causalitatem, indifferenter se habendo, sive existat, sive non existat amplius, indeque Entitatem existentem non ad eò strictè requirit, quia active s. actione reali nihil producit, sed saltem svadendo, rogando, mandando, silendo, scū alia quadam ratione, ut è sequentibus constabit clarius. Porrò etiam hoc modo discernitur Physica Causa à Morali, quod illa quandoque effectum producere possit absque morali, non vice versa Moralis absque Physica, quia Moralis à Physica in causando dependet, non autem æque Physica à Morali, ut bene annotat Slevogt. v.g. Ancilla per suam absentiam causa moralis est carnis à fele devoratæ, sola autem absentia sua damnum causare nequit, sed necesse est, ut accedat felis ejusque fauces, quippe quibus ex famelici & carnem desiderantis stomachi instinctu inhiat, donec rapiat, ac devoret carnem affationi aut elixationi alias dicatam, catus enim omnino auferre potuisset carnem, quamvis famula præsto fuisset, non tamen attenderet ejus ausus. Moralis verò causa ad effectum non convenit nisi conjuncta causa physica, ita scil. ut ad ipsam pertineat, cumque ea connectatur in eodem ordine. Licet autem Physica cum Morali causa debent esse copulata in eodem ordine, neutquam autem simul & per se sunt in ordine ad eundem effectum, hoc enim sapit contradictionem, cum repugnat causam aliquam & moralem & Physicam esse simul, eadem habitudine, quia formaliter distinguntur & fibi invicem opponuntur, id quod verum est, si de Causa Morali exclusivè sumpta accipitur, alias non est ασύντηγνος nec ασύμφωνος idem sustinere posse rationem Causæ Moralis & etiam Physicæ diverso modò diversa habitudine & influxus acceptance, & in ordine ad diversos effectus.

B 2

Sic

Sic Minister baptizans est simul causa physica & Moralis. Physica quoad aquæ in baptismo asperzionem. Moralis quoad gratiæ collationem. Sic Latro truculentas viatori inferens manus, patratæ internectionis & homicidii causa Physica est, & tamen alio respectu quoque insimul causa Moralis, dum ipsi rectissime imputatur homicidium, eo quod sciens & volens immo cum voluntatis suæ applausu illud perpetravit facinorosum facinus; Exinde quoque est, quod Causa Moralis cum Physica interdum conveniat, & quidem tum in eo, quod utraque in suo genere sui effectus fit principium & proportionato suo modo utriqve competit influxus. Nam & Causa Moralis suum effectum per modum Antecedentis & consequentis respicit, tum in eo, quod utrique aliquis respondeat effectus, Physicæ, ob realem & physicum influxum, realiter causatus, Morali ob estimationem ac si influxisset, juste imputatus.

§. XI.

(2.) In Definitione Causæ Moralis dicitur, quæ ita se gerit, ut ei imputetur effectus prudentum estimatione. Initio verbo gerendi comprehenduntur omnes modi, quibus causa Moralis ad effectum concurrit, ut ipsi imputetur, quorum nonnulli post enucleatum Conceptum Differentialem specificabuntur; Deinde hæc Definitionis verba fundamentum imputationis supponunt, & id, ob quod imputatio ipsi potest convenire. Moralis enim, Causa ita se gerit, ut ex eo imputationem vel ad pœnam vel ad præmium consequatur & quidem estimatione prudentum; Causa enim moralis ait Slevogt, et si semper aliquid morale, quod vel laude vel vituperio dignum continet, moralis tamen exinde potissimum dicta videtur, quod more ac estimatione prudentum perinde habetur, ac si Causa Physica sit, ac vix ac reali actione effectu, qui ipsi imputatur produxisset. Hinc requiritur Prudentum estimatione, i.e. eorum, qui literarum descendere cacumina, ac propter eaurundem culturam ac polituram in dignitatis positi sint fastigio. Adcircò sapientum sit Autoritas, non insipientium, Prudentum, non Idiotarum, qui Bæoticum habent ingenium, & Militide sunt stultiores. Judicium sit judiciosi, & emunctæ naris viri, non talis, qui de gregel Arcadico, aut Antronia cohorte. Bardorum enim,

enim judicium sc̄epissimè summa cum injuria rem encomiis dignam ludibrio ac scommatibus exponit, & econtra rem, quæ meritetur cachinnum, & vituperia ad nubes quasi evexit ac extollit. Quocirca redissimè olim Apelles Pictor ille artificiosissimus sustorem quendam, qui ultra calceos & sandalia præsumpsit carpare picturam aliosque demonstrare in imagine nævos, reprehendit dicens: **Ne Sutor ultra crepidam,** innuens ejusmodi imperitos ineptè taxare talia, quæ non intelligunt, aut quæ transcendunt stupidi intellectus horizontem. Hinc æstimatio ista proficiisci debet ab homine rei illius, quam æstimat, gnaro, seclus si sit, valde se prostituit & judicium suum ultra captus sui extendit ac protendit sphæram. Supponitur autem actio vel aliud quid actioni æquipollens, ex quo fieri possit imputatio, vel in bonam vel in malam partem, & quidem si actio, vel id quod vices & munera subit actionis, est legibus conformis, Causæ Morali tribuitur exinde laus & elogia, seu verò iisdem contrariatur & difformis nascitur ignominia & vituperium. Est autem culpa s. vituperium item Meritum ac Laus Causæ Moralis consequens necessarium, prout effectus bonus ipsi in laudem & meritum maius in culpam & dedecus cedit, ita ut hoc ipsam Causæ Moralis essentiam & naturam à posteriori declaret eamque illustriorem reddat. Hoc loco autem potissimum solliciti sumus quærendo, quænam sit Causæ Moralis Causalitas, seu id, quod eam formaliter constituat, & ipsum Causæ Moralis Esse determinet; Diversæ autem hic diversorum Autorum occurruint sententiæ. Alii formalem rationem & Causalitatem Causæ Moralis faciunt, imputationem, alii Motionem, alii Intentionem, alii habitionem juxta & contra leges, ut imputetur effectus.

§. XII.

Verum iis, qui Causalitatem Causæ Moralis faciunt imputationem, pollicem premere haud possumus, cum imputatio potius sit aliquid posterius Causalitate Causæ Moralis, cum propterea imputetur Causæ Morali aliquid, quia in genere ad effatum mediante alia concurrit. At verò Causalitas non debet esse

esse posterior Causa, cum potius sit ratio, ob quam Causa in actu secundo¹, constituitur. Insuper **Imputatio** Causam in esse, suo constitutam demum consequitur, ut accidens necessarium, non quidem intrinsecum, sed extrinsecum, & extrinseca denominatione ad eam terminatum. Nec non ex ipsa quoque Definitione elicetur & indicatur quidquam, quod non est **Imputatio**, sed ab ea aliquid diversum, quod formaliter rationem Causæ Moralis constituat, ejusque propriam & nativam exhibeat Causalitatem, expresse enim in datis definitionibus dicitur, **quæ ita se gerit, ut ei imputetur effectus**, proinde imputatio ipsa causalitas ejus esse nequit, sed requiritur aliud aliud, ex quo imputatio effectus consequatur, vel ad premium acceptum vel ad damnum nocivum. *B. Slevogt. Diss. 6. Acad. S. XVIII. p. 704.* arbitratur Causalitatem Causæ Moralis in Motione positam esse, ob quam effectus tribui causa morali possit, qua causam physicam ad agenāum movet, qualis qualis etiam motio sit illa, ita non actio vel effectus causæ physice bonitatem vel malitiam moralem in se habeat, sed motio illa, qua movetur vel applicatur Causa physica, prout tantum agens liberum; *Dn. D. Musæus in Institut. Metaph.* Causalitatem ejus in Intentione ponit & quidem tum directa tum Indirecta, sed cum actione vel certa omissione, aliquid ad effectum conferente conjuncta, quippe dum dicit, hanc eam à priori constituere in suo Esse. Est autem juxta ipsum, **Intentio directa**, quando aliquis ipso Voluntatis actu efficaciter effectum expedit. Requiritur itaq; plenus Voluntatis Actus, quo ipso simplicis complacentiæ voluntas excluditur, qua quis explicante ipso Autore fertur in aliquid sine efficiendi vel quicquam eò conferendi desiderio. Ita lusor directè chartarum lusum intendit, qvum chartam, ut ludat sumit, & invicem constituta ludendi ratione chartas inter collusores distribuit. Perficitur autem Intentio Directa dupli modo (α) Positive, quando aliquis vera actione agit, svadendo, jubendo cogendo, subministrando instrumenta & media, prohibens removendo, applicando agens ad patiens. (β) Negative, cum quis non impedit cum possit vel debeat,

beat, utpote non dissuadendo, non vetando, non puniendo, non subtrahendo media & Instrumenta, & qvi sunt alii hujus intentionis modi. *Intentio indirecta* dicitur, cum quis aetate voluntatis effectum non expedit, sciens tamen aliquid ad ipsum confert, adeoq; perinde se gerit, ac si eum expeteret. Et hujus etiam duo sunt modi
 (1) *Positivus*, cum quis aliquid appetit, ex quo aliquo modo novit effectum sequi. (2.) *Negativus*, si quis effectum non impedit, cum possit & debeat. Ad priorem modum non equidem expressè requiritur, ut inter ipsius actionem & effectum necessaria sit conexio, si modò non casu & fortè fortuna contingat, sic qui probbris & contumeliis aliquem proscindit, retorsionem convitiorum atque injuriarum indirectè intendit, sic *Digladiator* sui percussionem, si obtinet per indirectum intendit, licet enim hi effectus non super concomitantur præviæ suas actiones, periculum tamen subest, ne sequantur. Ad posteriorem modum potissimum requiritur, ut effectum fieri aut futurum, aut saltem ne fiat, periculum esse norit. Sic si cuiquam quis insidiatur, & tamen ille non ignorat, insidiatorem sibi struere insidias, licet non certò sciat se capturum hisce insidiarum laqueis, si non prævenit, suæ clavis justæ causa moralis vocatur. Observandum tamen est assertionem hanc de Indirecta intentione cum grano salis & limitatione quadam esse acceptandam, dum is dicitur indirecta intentione effectum intendere, non quod agat, ex quo novit ipsum sequi, sed qui illico facto eundem provocat, aut id agit, à quo abstine-re debebat, ne hujusmodi sequeretur effectus, alias enim, nisi probè observaretur hæc limitatio, blasphemias erga Deum Opt. Max. eructaremus, quippe qui etiam nonnunquam facit aliquid, ex quo novit sequi peccatum, sic Protoplastis fructus arboris scientiæ bonæ & malæ comedionem vetuit, quamvis præsciverit, legem hanc sanctam iri ab ipsis violatum. Quoniam autem eosdem facto illico non ad peccatum irritavit, nec rogando hanc legem, quidquam peregit, à quo abstinere debuissent, falso lapsus & perniciei, nec non status corruptionis, imò non sine insigni blasphemia Causa Moralis noncupatur. Hæc Intentio alias appellari quoque svevit Elecio. Etsi enim Moralistæ aliquatenus ea distinguunt, in præsenti tamen æquivalent, adeò ut librum.

berum sit, sive Causam Moralem ex Intentione aliquid ad effec-
tum sive ex electione conferre dicat. Nemo enim elegit aliquid
ad effectum conferre; quin illum simul intendat. Insuper elec-
tio suo modo effectus intentionem includit, & proxima est ali-
quid ad ipsum conferendi ratio, non enim quia aliquis intendit
effectum, ideo determinate hoc vel illud ad ipsum confert, sed
quia tale quid præ cœteris conferre elegit. Et hæc etiam ratio
est, cur Causæ Morali imputetur effectus, nimirum quia ipsum in-
directe intendit, sive ex directa intentione aliquid ad ipsum con-
fert, ita ut omne quasi Momentum in Intentione sit positum. *Rud-
rauff. disp. 18.* Causalitatem Causæ Moralis dicit esse talē habitudi-
nem, talem habitionem & gestioneū juxa vel contra legem, ut
qui ita se gerit vel habet, ei effectus secundum prudentum mo-
rem vel æstimationem imputari queat & imputetur actu. Neu-
tra eqvidem trium posteriorū sententia plane spernenda, eo quod
à veritate non ab ludunt, probabilissima tamen nobis videtur ea,
quæ Causalitatem Causæ Moralis proclamat Intentionem,
ob supra allegatas & firmissimas rationes.

§. XIII.

Antequam autem ad ipsas progrediamur species, caute ad-
huc prænotari lubet, hanc divisionem Causæ Efficientis in Physi-
cam & Moralem non esse immediatam ac Universalem divisio-
nem, ita ut omnem Causam sub se contineat, quæ est Efficientis.
Nam bruta & bestiæ suorum effectuum vera sunt causa, in quos
non influunt, appetunt tamen, & aliquid ad eos conferunt, nō sunt
tamen Causa Physica nec Moralis. Non Physica, quia non revera
influunt, non Morales, quoniam ipsis ad culpam vituperium &
præmium nihil imputari potest. Ut autem hæc Divisio fiat Uni-
versalis, omnemque complectatur Causam Efficientem, Excell.
Dn. D. Musæus, hoc Universalitatis suppeditat adminiculum. Se-
cetur inquit, Causa in eam quæ influit in effectum, & in Causam, quæ
non influit, intendit tamen, & aliquid ad ipsum confert, & hæc no-
va partitione in Moralem distinguatur, quæ effectum cum ratione in-
tendit; Et in Non Moralem, quæ sine ratione cum intendit, intentionis
vocabulo latè accepto.

§. XIV. Lu-

250

§. XIV.

Lustrata Definitione, nec non constituta Causæ Moralis Causalitate, recta absque ullis ambagibus progredimur ad species, aut veluti alii loqui amant ad modos ejusdem, perinde enim esse putamus five vocitentur species five modi, de hoc enim nulli item movebimus. Ut verò quid certi habeamus, secundum quod harum specierum seriem enarrare possimus, lubet juxta ordinem istius distichi procedere, quod communiores & potissimum Causæ Moralis modos exhibit, quod in Weissi Compend. Metaph. ita se habet.

Jussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus.

Participans, Mutus, non obstante, non manifestans.

In qvibus versibus, licet non omnes, Communiores tamen sifuntur modi, ita ut nullus ibi contineatur, qui non causæ Moralis rationem habeat, vel cui non æstimatione prudentum effectus imputatio adscribi possit. Species Causæ Moralis est, **Directa Volitio**, seu velle directe, cum quis directe effectum vult, & propterea aliud agens ad illum producendum inducit, licet ipse reali influxu in eundem non influat. Dicitur autem notanter directè velle, quod quis explicite vult, ita ut non tantum sit volitum in causa, sed ut ex hac voluntate quoque habeat ortum ad distinctionem τῆς indirectè velle, cum quis exhibet causam, ex qua quidem effectus sequi potest, non tamen semper sequitur, & si accidit, implicitè ac indirectè voluisse dicitur. Illud autem, Directè velle peragitur juxta Thomam in l. 2. q. 62. art. 7. multis modis. (α) mandando s. jubendo, five expressis verbis five signis tacitis, quibus ostendit sibi placere factum. Calculum suum nobis hac in parte adjiciunt Jure Consulti, apud quos pro homicida habetur, five propria manu spoliationem & inde insecurum homicidium peregerit, five astu insidiis & dolo malo occisoris ansam ad interimendum præbuerit; nam ut Wesenbecius in paratitl. 1. ff. ad leg. Corn. de sicariis statuit, item Harprecht ad leg. Cornel. de sicar. n. 77. delictum mandantis & mandatarii unum & idem esse quoad effectum, qui inde sequitur, dicit enim expresso Wesenbec. l. cit. Mandatum hic equipollit facto, nec diversa bac

C

sunt,

funt, sed eadem, cum non minus ex mandato quam factio pena capi-
talis sequatur. Sic David vir Mortis nuncupatur, & necis Uriæ
Causa Moralis est, licet enim ipse eum non trucidarat, per ejus
tamen iussa, mortis falce interemptus est Urias, quippe qui in
principio prælii acerrimi locabatur, derelictus omni subsidio eo
quod à tergo recedebant, ut eò citius percutiatur. Hinc optimè
dicit Don. Isaac Abravanel de Occis. Uriæ. Tribuitur Davidi fa-
ctum necis, sive ille ipsem nullo interveniente alio commiserit, sive
saltim ut id fieret præceperit. Tunc enim id fecit per alium. Re-
ferri huc quoque solet Ratihabitio factum insequens & con-
firmans, veluti cum quis antea factum facinus ratum habet, atque
id ut acceptum & approbatum pronunciat. (β) Consulendo,
quando suggeritur modus rem conficiendi, aut via monstratur,
quomodo factum peragi & effectus produci potest, nec non me-
dia & auxilia subministrantur. Consilium autem ab eo præpri-
mis provenit, qui persuadet ac impellit, ac ad faciendum instruit.
Auxilium fertur ab eo, qui adjutorium atque ministerium ad res
fusciendas præbet. Et Consilium est vel absque auxilio, vel
cum auxilio Coniunctum. Utrumque verò spectari potest, vel
ante, vel intra, vel post effectum. Sic Haman blanditiis suis per-
vasit Ahasvero, ut per publicum decretum omnes Judæos ex sua
ditione ac territorio prosciberet. Sic Achitophel Absoloni de-
dit Consilium, ad violandas genitoris sui concubinas. Sic Thais,
uti Curtius refert l. 5. p. 131. Alejandro M. persvasit, quod maxi-
mam apud omnes Græcos initurus esset gratiam, si Regiam Per-
farum Persepolin incendi jussisset, quod fœdissimum facinus
quoque Thaidi adscribitur, dum Alexand. M. & ejus convivas ad
præcipiendum incendium stimulavit. (γ) Consentiendo & Lau-
dando, cum permisso ac venia conceditur, absque qua res confi-
ci haud potuisset, nec non cum factio tanquam strenuus agilis ac
versutus decantatur, cui omnia cœpta ex voto succedunt prospe-
rè. Ita Achab, Causa Moralis homicidii vocatur, quamvis enim
ad mortem Nabothi physice non concurreret, consensit tamen
uxori nec non permisit, ut literæ, quæ Nabothi interitum ac-
celerate debebant, suo obsignarentur annulo. Et æque suo con-
sensu peccavit, quam qui cœdem Nabothi causavit Physice. No-
tandum,

25

tandum verò hic est, mandantem, præcipiente, svadentem, consilientem & consentientem, non statim rei alicujus esse reum. Sed tunc demum in jus vocari potest, cum mandatum, præceptum, persuasio, consilium & consensus in effectum sunt diducta, hunc si non consequitur, nemo quoque potest obligari & immerito Causa Moralis hujus vel illius rei commissæ salutatur. Porrò Causa Moralis respectu mandati pervasionis consensus & consilii eo extendi non debet, si autor scelus quoddam proprio motu & ausu facturus erat, si vel maximè non consulens aut persuadens advenisset, sed requiritur, si persuadens consentiens, consulens, & præcipiens ad Causæ Moralis classem referri debent, ut consilium ac persuasio &c. propinetur tali, qui nunquam deliberatione secum volutavit ejusmodi expedire scelus nefandum, nec unquam animo destinavit expeditionis opus, si enim hoc fit, culpa merito ex imputatur, atque consequitur præmium actione sua condignum, contra si fit mandatum consilium &c. moralem nō exercent Causitatem in ordine ad effectum, qvum ex ipsis non sequitur causis, sed ad effectum saltim se habent concomitanter. 2. Species est, Palpus seu Conniventia, cum quis blandimentis adulatioibus & nimia benignitate, aliorum actiones turpissimas quasi approbat. Sic Sacerdos Eli, quod filiis suis nimium indulgebat, & eorum vitæ pessimæ non resistebat, miserrimæ gnatorum mortis haud inique Causa Moralis potest appellari. 3. Species est, Recursus, qvum quis vel ante factum autori præbet hospitium, ut quod animo destinavit, tutius perficiat, vel post factum, ne ad luendam trahatur poenam, autorem abscondit v.g. si quis furi furtivisque rebus aperit diversorium, ut illæsus poenam ordinariam subterfugere possit. Huc spectant omnes, qui celant facinorosos iisdemque latibula & asyla præparant. 4. Species est, Participatio facti, ut inde aliquid habeat commodi, veluti si quis de rebus ex furto ablatis aliquid participat, adeoque sub spe hujus participationis rapinam, spolium ac furtum approbat & ratificat, furti Causa Moralis est, tametsi actione Physica & reali non cooperetur, in genere morum tamen perinde habetur, ac si ipsem effecisset, propterea etiam poena coercetur,

C 2

debita;

debita, quamvis non adeò rigorosa, quemadmodum illi, qui ad
etualiter ungibus rapacibus bona furto abstulerunt. 5. Species
est, **Permissio**, quando quis permittit, ut effectus intentus pro-
ducatur, estque hæc permissio varia, (α) non **impeditio**nis,
ut si quis non aliquid impedit, quod impedire poterat ac debeat.
Hujus enim **impeditio**nis intermissione designat eventum ortum
ex intermissione non impedienti per quam ipsi esse gratum atq;
acceptum, eo quod potuisset & debuisset impedire, reapse tamen
impeditionem præstare noluit, duo autem præprimis ad hanc
Causam Moralem non obstantem seu non impedientem requi-
runtur. Primò, ut effectum impedire potuerit. Deinde, ut im-
pedire debuerit, & ad impediendum præcepto quodam obliga-
tus fuerit. v. g. si flamma ardens, in ædificii alicujus suborere tur
capnodoxio, & vicinoruin quidam, hujus flammæ lucem con-
spiciens, non tamen eandem extingvens, cum potuerit, & debue-
rit, ex lege vicinitatis, quæ vult, ut in ejusmodi casibus valde no-
xiis alter alteri pro viribus ferat suppetias, merito **Causa Moralis**
oborti incendii & conflagrationis hujus ædificii nominari pos-
sit, eo quod hanc desolationem incendii, eamque consequutum
detimentum impedire in suis positum fuit facultatibus, si verò
alterutrum horū deest, **Causa Moralis** nō est nec ei de jure impu-
tator effectus v. g. si lapsus ædibus ruinosis quis subvenire, rui-
næ in quoque stato adhuc & justo tempore restaurare posset, interim
verò ruinam impedire repudiat, ob id, quod nulla lege ad hoc
teneatur adstrictus, collapsionis ædium, si casu eveniat, non est
causa moralis, propterea quia nullo præcepto ad reparationem
harum est devinatus. Eximuntur itaque è Catalogo **Causæ Mo-**
ralis ii, qui ex ignorantia effectum non impediunt, cum alias pos-
sint & debeant, nec non voluissent impedire, si periculum præ-
scire potuissent. Porrò eximuntur quoque ii, qui ex Impoten-
tia effectum non impediunt. Sicut enim qui eventum non im-
pediverunt ex eo, quod ad eum impediendum non fuere obstri-
cti, pro eff. etus **Causa Morali** venditari nequeunt, ita multò ma-
gis **Causæ Moralis** complexum ac comprehensionem respuunt,
qui illum non impediunt, cum non potuerunt, nam ad im-
possible

252

possibile ut dici solet, nemo obligatur, si modò non sit talis im-
potentia, cujus ipsi causa sunt, quæ impotentia omittere, impedire
nequaquam excusat, quod impedire non potest. Sic nos in hoc
mundi ergastulo Decalogum divinum ejusque postulata implere
nequimus, & tamen, quod non implemus propterea non sumus
extra culpam, quia quod non possimus ipsimet peccando feci-
mus, ideoque impotentia hæc nobis imputatur. Eximuntur
ultimo quoque ii, qui pro libertate sua non impediunt, cum alias
possunt. Sic Deus ab æterno hominum peccata prævidit & im-
pedire potuisset, sed nulla astringebatur lege, siquidem & homi-
nes libertate ea condidit, ut per se met ipsos à peccando abstinere
potuissent, si voluissent. (β) Permissio est non revelationis
scu non manifestationis. Sic aviculae cultum, non ignorat, cum sceleris executorem detinere ab exe-
quendo illo non potest, Magistratui illud revelare ac manifesta-
re debet, ne vel insens profundatur sanguis, & noxium ac peri-
culosum detrimentosum intermittatur. v.g. Ruben, qui plagium
fratris à fratribus commissum non manifestavit patri Jacobo, eo-
dem in scelere esse censetur, & utique hujus sceleris estimatur,
causa Moralis. (γ) Permissio est non dilationis ac
procrastinationis, cum quis, si omnibus modis ac intensis
quasi nervis laboravit consanguineorum suorum quendam à fla-
gitiosa avocare actione, meditans insuper omnes præcludere
ipsi occasiones, et si advertit, suas meditationes suosque conce-
ptus plane fieri irritos, ob consanguinitatis vinculum tamen Ma-
gistratui pessimum propositum sui amici denuociare non vult, te-
netur interim amico persuadere, dilationem seu procrastinatio-
nem sui delicti forsan fieret, ut interea temporis ad meliorem se
reciperet frugem, animumque damna inferendi mutaret. Cum
itaque ille consanguinei sui facta differre ac procrastinare inten-
dit, ipse particeps fit flagitorum perpetratorum.

§. XV.

Addi hisce prædictis speciebus adhuc possunt aliæ, quæ
quidem explicite in datis versibus non continentur, nihilominus

C 3

tamen

tamen sœpissime occurrant, quales sunt. 1. *Cum quis impedit,*
quod impedire non debet v. g. Qui Scholas Christianorum oc-
cludit, ut Juliani temporibus factum est, ne Juventus cognitione
divina bonis literis ac moribus imbuatur, vel si referare jubet
temporum ostia, ne incolæ Civitatis convenire, cultumque di-
vinum exercere possint, talia impedit, qvæ impedire non debet,
& sic Causa Moralis est. Item si qvis pacem concordiam ac a-
micitiæ redintegrationem impedit inter rixantes, majores se-
rendo inter eos lites, discordiæ & inimicitiæ causa Moralis est.
2. *Cum quis applicat agens ad patiens* afferendo per illam appli-
cationem tum damnum tum commodum. Sic Incendiarius,
vindiæ cupiditate allectus, palatio aut domui frivole & maliti-
æ ionem applicans eaque comburens, Incendii hujus Causa Mo-
ralis est, licet phynce ^{ad incendium} non concurrat, id quo fac-
ciunt ignis vires ac flammæ, qvia autem ignem combustionis
causam physicam ædificiis hisce applicavit, damnum exinde fa-
tum ipsi imputatur, hinc olim ad restitutionæn damni con-
demnatus hodie vero hoc delictum poena capitali luere ac expi-
are debet. Sic seminator in agrum spinosum aut petrosum se-
men spargens, mali germinis Causa Moralis dicitur, physica e-
nim actione germen non produxit, ^{cam} autem ob rationem ma-
lum germen & messis aspera ipsi imputatur, quia agens applica-
vit ^{ad} patiens. 3. *Cum quis removet impediens.* Sic v. gr. Si
quis removet id, qvod explosionem bombardæ impediverat, &
remoto obstaculo proxime adstans trajiciatur globulo, is qui
obstacula removit, trajectiæ & hanc insequutam mortem
causavit moraliter, ante omnia autem hic est dispiciendum, an
penes removentem obstacula fuerit intentio alterum lœdendi,
hæc si non animadvertis, removens solummodo est causa per
accidens in genere naturæ. Sin vero intentio proximè adstan-
tem lœdere aut plane interficere adfuerit, utique removens iste
est causa per se in genere morum trajectiæ & hanc concomi-
tantis necis. 4. *Cum qvis agens physicum movet ad agendum,* vel
per modum meriti vel per modum satisfactionis, vel per mo-
dum impetrationis. Prima causa qvæ agens physicum per mo-
dum meriti movet ad agendum vocatur *Meritoria.* Sic Christi
meritum

meritum Patrem Cœlestem ita movit, ut decreverit salutem &
 beatitudinem æternam nobis conferre. Talis meritoria causa
 fuit David, qui intuitus ac recordatione meritorum Jonathani,
 filio ejus Mephibosetho benefaciebat, licet Jonathanis merita
 non adessent, & extarent physice, morali tamen ratione & in
 memoriam revocata Davidem ad beneficia Mephibosetho ex-
 hibenda impulerunt. Altera Causa, quæ Physicum agens mo-
 vet ad agendum per modum satisfactionis, nuncupatur *satisfa-
 ctoria*. Sic Satisfactio Christi immolati seu agni occisi Pa-
 trem Cœlestem movit, ex gratia, ob λύτρον satisfactorium Filii
 sui Unigeniti salutem & delicias sempiternas nobis donare. Sic
 Uxor bonis velut hypotheca quadam Judici satisfacit, ut capti-
 vum maritum delictorem, ingenti pecuniaria multa aut poena
 capitali plectendum è carcere dimittat, ubi satisfactio non phy-
 sice causat liberationem hujus delinquentis, moraliter tamen
 movet Judicem ad concedendam libertatem hactenus incarce-
 rato. Tertia Causa, quæ à Physico agente aliquid impetrat, vocatur
Impetratoria, & hoc vel petendo vel aliud aliquod faciendo:
 Sic vir gravissimus & in honore constitutus, precibus suis movet
 judicem, ut captivo pedicis constricto condonet delicta, & sic
 intercessione hujus viri liber dimittitur, Libertatis itaque Causa.
 Impetratoria Moralis est vir iste spectabilis. Hi itaque potissi-
 mi sunt Causæ Moralis Modi, quos hactenus investigavimus, non
 equidem diffitemur alias adhuc reperiri species, quæ tamen non
 sunt adeo communes, propterea ex Judicio B. Slevogtii jugi le-
 tione observari debent. Interim hoc unicum adhuc monemus
 quod isti modi, qui in disticho allato continentur, præ aliis ad
 restitutionem & reluendum id, quod ablatum est nos obstrin-
 gant, non ita stricte posteriores, propterea iubet Verbis Thomæ
 huncce Paragraphum claudere qui qu. 27. art. 7. ita differit. Sci-
 endum est, quod dicti modi in versibus specificati semper obligant
 ad restitutionem. Primo Jussio, quia ille, qui iubet est principaliter
 movens: unde ipse principaliter tenetur ad restitutionem: Se-
 cundo Consensus in eo, sine quo rapina fieri non potest. Tertio re-
 cursus, qui scil. aliquis est receptator latronum, & iis patrocinium
 prestat.

præstat. Quarto participatio; quando scil. aliquis participat in
crimine latromi & in preda. Quinto tenetur ille, qui non obstat, cum
obstare teneatur; sicut Principes, qui tenentur custodire Justitiam
in terra, si per eorum defectum larrones increscunt, ad restituicio-
nem tenentur, quia reditus, quos habent, sunt q.s. stipendia ad hoc
instituta, ut Justitiam conservent in terra. In aliis autem casibus
enumeratis non semper obligatur aliquis ad restituendum. Non
enim semper consilium vel adulatio, vel aliquid hujusmodi est effi-
cax causa rapinae. Unde tunc solum tenetur consiliator, aut palpo
i. e. adulator, ad restitucionem, quando probabiliter estimari potest,
quod ex hujmodi causis fuerit injusta acceptio subsecuta.

§. XVI.

Post consideratas & breviter perponderatas species deve-
nimus tandem ad ipsam Causæ Moralis divisionem s. partitio-
nem. Dispescitur autem æquali modo & simili ratione velut op-
positum ejus Causa Physica in Principalem & Instrumentalem.
Principalis est, quæ in genere morum propria
Virtute ac sufficienti ita se gerit, ut ei imputetur
effectus. Instrumentalis quæ Virtute insuffi-
cienti in genere morum & à principali agente
elevata, ducta moderata & applicata ita se ge-
rit, ut ei effectus, vel non in propria ratione, vel
non principaliter & primario imputetur. Proin-
de Principalis propria agit Virtute, nec aliunde elevatur, duci-
tur, instruitur, s. gubernatur, sed sua ipsius Virtute & valore se
movet, hinc etiam taliter sese gerenti Causæ Principali ex æsti-
matione prudentum tum effectus consequens, vel insolidum vel
ad minimum principaliter ac primario imputetur. Instrumen-
tal is autem non agit, nisi aliunde ducta, hinc nec insolidum nec
principaliter ipsi effectus adscribi potest. Multis autem modis
discrepat Physica Principalis causa, & Moralis
Principalis Causa, ut & Physica Instrumentalis;

&c.

252

& moralis Instrumentalis. Prioris membra differen-
tias supra excorticavimus, posterioris autem discrepantiam
brevissimis perspiciemus, & quidem ita præprimis differunt,
quod Instrumentalis Physica in effectum realem obtinet influ-
xum, moralis vero non ita. Physica Instrumentalis non admit-
tit ejusdem Generis aliam concurrere ad eundem effectum, sed
unum ad eum producendum sufficit adæquate. Causa vero Mo-
ralis Instrumentalis in genere morum plures admittit causas in-
strumentales concurrentes & quidem totales ad eundum effe-
ctum; Sic plures causæ effectum causant impetrando, cum tamen
ad eum impetrandum quælibet sufficiens esse possit, nihilominus
tamen plura hoc effectum impetrare queunt, & sic plura instru-
menta moralia effectum procurant, licet sint totalia & adæqua-
ta. Aliter enim res comparata est cum Instrumentis Physicis,
naturaliter enim per plura instrumenta totalia physica effectus
effici nequit. Sic v.gr. non procedit, si in una Scriptura plures
admoventur calami. Ratio autem hujus diversitatis potissima
est, quod Causa Physica ex influxu reali effectum consequitur,
moralis autem solummodo ex imputatione.

§. XVII.

Porrò Causa Moralis est vel **per se** vel **per Accidens**
talis. **Causa moralis per se** est, qui ita se gerit in
genere morum, ut etiam intendat effectum. Per
Accidens est, quæ ita in genere morum segerit, ut ipsi effectus
imputari possit, interim tamen illum non intendit.
Hinc aliquoties evenit, ut id, quod est causa per se in genere mo-
rum sit causa per accidens in genere naturæ, & contra, quodcun-
que est causa per se in genere naturæ, causa per accidens est in
genere morum; Sic Navigatoris absentia in genere morum facti
naufragii est causa per se, in genere autem naturæ causa per acci-
dens. Sic aviculam bombarda trajicere gestiens, si ex improvi-
so adstantem interficit, causalitatis respectu est causa interfectionis
per se in genere naturæ, quia reali actione physica ipsum in-
teremit. Quoniam vero præter intentionem & inopinato mor-

D

tem.

tem prope astanti, acceleravit, in genere morum est causa per accidens. Effectus itaque si consideratur in genere naturae spectatur quoad suam Entitatem, quam habet, si autem consideratur in genere morum, prout rationem voluntarii ac liberi habet, ut videamus effectum dignum esse vel laude vel vituperio nec non capacem culpæ & meriti. Hac de re accurate differit B. noster Slevogtius disp. Acad. VI. de Causa Morali §. 16. Dicit inquit, potest, quod licet effectus dependeat à causa physica in genere nature, quatenus ab ea naturam ac Entitatem suam habet, nihilominus etiam dependeat à causa morali in genere morum, quatenus ab ea habet rationem voluntarii ac liberi, Et propterea capax est laudis, vituperii, culpe, vel meriti, pœnae vel præmii.

§. XVIII.

Rejecimus ex superiori §. 4. in hunc locum spuriorum Synonymorum examen utpote dum varia nomina pro Synonymis æquivalentibus habentur, quæ supra quoque specificata sunt, non tamen iσοδγναμόντων vices perfungi queunt. Res ut eo melius procedat, censuram hancce certis absoluturi sumus conclusionibus, quarum (1) Causa Moralis non æquipollit Causæ Impulsivæ, quemadmodum falso sibi persuadet Maccovius. Idque probamus ex cuiuslibet Causæ definitione. **Causa Impulsiva**, solet alias definiri Causa minus Principalis, quæ Principalem excitat, movet & instigat ad agendum, & quidem ὡργηγμένη s. Interna ab Intra ὡργαζόμενη vero s. externa ab extra. v. g. sic Redemptionis nostræ Causa Principalis est Deus, ὡργηγμένη sive Antecedens est amor Dei, ὡργαζόμενη exterior irritans, Christi obedientia & meritum. Causa autem Moralis ita se gerit variis modis ut ei imputetur effectus. Concedimus equidem, quan- dam Causam moralem etiam impellere ad agendum, non tamen omnis Causa Moralis hoc præstat, non omnis est impulsiva causa, dantur enim adhuc plures species, utpote non impediens, applicans agens ad patiens, removens &c., quæ nequaquam impellunt, hinc uno Verbo dico, differunt ut latius & strictius. Omnis Impulsiva quidem est Moralis, sed non contra. Ad genuinam verò æquipollentiam necessario requiritur, ut æque late patiant, nec unum includat alterum, cum autem Causa Moralis ceu speciem

257

speciem sub se complectitur Impulsivam seu Impellentem, propter ea unum & idem, uno eodemque modo significare nequeunt. Insuper alio respectu quoque Impulsiva latior est Morali, ita ut non omnis Impulsiva Causa sit statim Moralis, cum scilicet movet ac impellit sub ratione finis causae Efficienti amorem boni consequendi injiciendo. Ex hoc iterum satis perspicuum est discrepancia illa, quae inter hasce duas Causas intercedit, quae tamen simul cum adæquata synonymia, quae ipsis affingitur stare, nequit. Ultimo etiam Causæ Morali imputatur effectus, neutrum autem Causæ impulsivæ, quae non nisi ad producendum effectum instigat & stimulat, idcirco iterum constat significatum harum Causarum non esse eundem valorem.

§. XIX.

(1) Causa Moralis non æquivalet Moraliter agenti Causæ, ut sibi non nemo falso imaginatur. Sunt enim distinctissima Causa Moralis, & Causa moraliter agens, quae nullo modo & nulla ratione confundi debent, etenim Causa Moralis non est agens, nec in actione consistit, ut exinde agens denominari ac dici possit, sed actio Causæ physicæ propria est, & per hoc haec duæ Causæ à se mutuo discernuntur, Physica scilicet quod verum habeat influxum, in actione consistentem. Causa 2. non effectivum præstat influxum, sed in intentione consistit, qua agens physicum ad actionem movetur. Sic v. g. Nauclerus è navi concredita descendens litus petens, naufragii Causa Moralis est, si interea oriatur tempestas, aut ventus ingens, qui illam in Scyllam atque Charybdis ferat, ut allidat in scopulos & sic pereat, ibi absentia naucleri nullam præstat actionem, siquidem absens eò loco quo absens physicè influere nequit, ederet enim actionem ubi non esset, hinc neque Causa moraliter agens damni navis esse potest. Sic liberandus è captivitate aut absolvendus à capitali supplicio, rogat & implorat Principem propter filium nascendum, ut in gratiam recipiatur, & è carcere dimittatur. Hic filius nascendus est causa Moralis liberationis in Carcere, & tamen non est moraliter agens, ita ut actione hanc liberationem perficiat. Sic cum Imperator Turcicus captivum dimittit ob certæ pecuniæ summam, certo tempore solvendam; Hic pecunia, pecuniæque solutio eo tempore quo fit dimissio, non est (non enim præstatur actus, sed

D. 2

præstanda

præstanda tantum promittitur) movet nihilominus voluntatem Imperatoris Turcici ad dimittendum captivum, & hoc ipso di- missionis est Causa Moralis non tamen Morale agens, quia post annum demum solvenda pecunia. Ut autem eo melius discri- men Causæ Moralis, & Agentis Moralis percipiatur, dicimus quantum ad rem agens Morale non esse diversum ab agente Physico: In omni enim actu Morali duo occurunt. (1) quid Physicū, quod est actus in se præcisa evagia. a. evagia Morali (2) Quid Morale, in quantum ille actus vel bonus vel malus moraliter. Iccirco concurrent hic actio Moralis & actio Physica non ac si duæ essent actiones, & propterea duo agentia, sed una actio aliter duntaxat atque aliter modificata ac denominata. Quamob- rem agens Morale non est peculiare agens, nec ab agente Physico reapse distinctum, sed est agens, aliter atque aliter ab alia atque alia forma denominatum. Physicum agens est, qvum est principium physice ac realiter influens in actionem vel effectum. Morale agens est, qvum cum actioni bonitas vel malitia annexa est, vel qvum agens intendit bene aut male agere.

§. XX.

(3) *Causa Moralis & Conditio sine qua non* neutiquam synonymice conspirant. Causa enim Moralis vera Causa est suamque habet Causalitatem in ordine ad effectum. Causa autem sine qua non vera ac realis Causa non est, nec ullam habet Causalitatem, Causa namque sine qua non nihil agit, nec est pars constituens, sed est tantummodo quiddam, sine qua effectus non fit, seu quod si non adesset, impediretur agens, ideo quia illud non accessisset. Proinde aī novū gū ārē revera Causa non est. Hinc optime B. Scheiblerus lib. 1. Metaph. cap. 2. n. 40. Causa sine qua non est equivoca causa, nec pertinet ad numerum Causarum, Causa enim saltem dicitur, non vero Causalitatem habet. Et Prucknerus Comp. Met. part. gen. c. 7. Causa sine qua non est, quæ licet non habeat verum influxum in esse effectus, effectus tamen sine ea esse vel fieri nequit. Propterea quoque Philosophi accuratiores commodius eam nominant Conditionem sine qua non, quam Causam sine qua non, eo quod ad Causam influxus requiritur, qui abhorret ab hac sic dicta Causa, seu Conditione,

sine

236

Sine qua non. Tandem etiam hæc ratione discrepant. Causæ
Moralis & Conditio sine qua non, quia illi videlicet Morali Causæ
in genere morum aliquis effectus imputatur, dum ita se gessit, ut
vel culpam vel pœnam, vel encomia & præmia inde sit conse-
quuta. Morali autem Causæ nullus effectus imputari potest, cum
non influendo nihil ad eundem confert. Sic v. g. approxima-
tioni ignis quæ est causa sine qua non combustionis non imputa-
tur effectus domus scilicet. Combustio nec hæc laudatur vel culpa-
tur, sed incendiario, qui ignem ædibus subjecit, & agens appli-
cavit ad patiens, culpa adscribitur, qui etiam si non excedit, in
pœnam vocatur. Lubet itaque nobis tuto acquiescere in illa di-
stinctione, quam accuratisime exhibit Excell. Dn. D. Pet. Museus
Inst. Metaph. c. 13. §. 39. Qui distinguit Cansam Moralem &
conditionem sine qua non ita, quod æque non influunt in effectum
sed tantum aliquid conferunt. Hec nimirum conditio sine qua non
per se confert, tanquam à qua in causando ex natura sua dependet
causa physica, & sine qua ejus effectus non potest fieri & esse. Illa
verò tantum PER ACCIDENS confert, quippe à causa Physica
in causando non dependet, & sine qua bene esse & fieri potest ef-
fectus, licet pro præsentis sine illius actione vel certi actus omissione
non fieret.

s. XXI.

(4) Causa Moralis non coincidit cum Causa
finali, Quamvis enim haud exigua harum causarum deprehen-
datur cognatio, de qua consulatur Slevogt Disp. 6. §. 7. ad huc ta-
men aliquod obstat, quo minus secundum idem & ad idem con-
venire possint, proinde non accurate hæc duæ causæ à nonnullis
confunduntur, cum tamen non pauca inter sint discrimina, aliam
ferre tententiam, quæ nobis persuadeant. Etenim causa finalis,
ut bonum à causa efficiente intenditur, moralem vero ut talem
Efficiens nunquam & nusquam respicit. Porro Causa Moralis
uti è superioribus Paragraphis sumus edocti, continetur sub cau-
sa efficiente, ejusque species est, Causa autem finalis peculiare ac
singulare causarum genus absolvit, ideoque spithamis distant
haud paucis, siquidem impossibile est, ut Efficiens causa qua effi-
ciens

ciens possit fieri finalis. Insuper causa finalis naturalitas & motio Metaphorica, ut unanimi propemodum consensu modernorum Philosophorum testantur scholæ, dum per bonitatis suæ executionem Efficientem Causam movet ad agendum, Causæ autem Moralis Causalitas est vel motio moralis, vel (quod melius) intentio tum directa tum indirecta, quæ perficitur vel svadendo, mandando, consulendo, consentiendo, & longe plurimis modis secundum species supra enumeratas. Quemadmodum itaque hæ causalitates differunt, tam ample etiam distant à se ipsæ causæ, eò quod finalis quoque sistendo appetitui Objectum bonum cognitum eundem movet. Moralis ad hoc præstandum nimis inhabilis & incapax. Ob finalem quoque ipsa actio suscipitur, Moralis vero actionem suscipit. Tandem Causa finalis in intentione ipsum antecedit actum, ex eoque etiam finis primum vocatur in intentione, licet fiat ultimum in executione. Moralis non item hæc enim sequi potest actum, quem antecedit finalis. Satis itaque ut spero ipsum causæ Moralis à reliquis fictitiis & illegitimis Synonymis patescat discrimen, tum quatenus cum iisdem convenit, tum quatenus ab iisdem recedit. Prolixius equidem hæc diduci possent, cum autem sine prolixiori diductione res in se satis sit evidens, & quoque paginarum ratio uberiorem explicationem admittere recusat, id propter hæc, quo ad censuram & examen horum Synonymorum sufficiant.

§. XXI.

Possem equidem hic filum dissertationis meæ ad umbilicum quasi deducere; Verum quia hoc Thema magnum in aliis disciplinis, præprimis in S. S. Theologia spirat usum, paucula pace tamen Theologorum ea, quæ hactenus tractata sunt, applicabimus, & quidem ad illam controversiam progredi placet: An meritum & Mors Christi sit causa physica aut moralis respectu justificationis & salutis nostræ? Disputant alias Scholastici aliique accuratiores Philosophi inter se hac de quæstione non vulgari; Ubi nonnulli reperiuntur, qui prius accipere non erubescunt. Verum hoc non obstante, veritati magis consentaneum esse videtur posterius. Etenim quicunque modo naturam causæ moralis habet perspectam non potest subtrahere calculum suum
huic

297

huic sententiae, cui etiam nos adstipulamur, id quod omnino sua sponte fuit ex ante dictis. Notum enim est, quod ad causam physicam alicujus effectus requiratur, ut actu existat, & Physica & reali actione in effectum influat Vid. Slev. I. c. §. 82. Atvero meritum Christi revera non influit in nostram justificationem & salutem, sed saltem DEUM movet, ut nobis peccata condonet, & in gratiam & vitam aeternam recipiat. Quare tale ratiocinium profero contra priorem sententiam, quod Meritum Christi & fides non sit causa physica.

Quicquid non revera physica & reali actione influit in justificationem & salutem, illud non est causa physica salutis & justificationis. Atque Meritum & Mors Christi revera non influit in nostram salutem. Ergo Meritum & Mors Christi non sunt causa &c.

Major clara est, quia influere physice revera & immediate in effectum influere, siquidem in hoc causa physica & Moralis differunt, quod illa revera in effectum influat, haec vero non, sed tamen mediante causa physica concurrat. Vid. præced. §§. Minor probatur, quia meritum & Mors Christi ab aeterno nondum physice extitit cum DEUS nobis salutem decrevit & justificationem; Neque eo tempore, quo suscipiebantur & peragebantur, physice attigerunt justificationem & salutem hominum, quod multi homines jam tum morti tributum solverant, multi nondum nati, ita ut salus eorum ab eo physice attingi non potuerit.

S. XXIII.

Dicimus ergo, quod rectius Meritum Christi respectu nostræ Salutis sit Causa Moralis, quia non immediate, verum mediate, nimicum movendo influit, ut nobis Justificationem & aeternam salutem largiatur, quare argumentor hunc in sensum: Si Meritum Christi & Fides in Christum physice & realiter in effatum non influunt, sed tamen conferendo aliquid & movendo physicam ad Justificationem & salutem producendam, sequitur irrefragabiliter, quod sint causa moralis nostræ Justificationis & Salutis. Antecedens est verum E. Et Consequens. Consequentia est evidens,

dens, ex natura cāusæ moralis ante prolixius declaratæ. Antecedens pariter sicut ex præcedentibus, quod nimur non realiter influant vel influxerint in salutem nostram; quod vero valere suo moveant Deum, ut hominem in gratiam recipiat, justificet & salvet, pariter in aprico est ex Sacris. Intuitu enim meriti hujus tanquam certo præstandi in plenitudine temporis Deus justos pronunciavit, qui sub veteri lege evixerunt; & virtute ejusdem adhuc movetur, ut omnibus miseris peccatoribus in Christum credentibus sit propitius, eosque gratia beare dignetur.

§. XXIV.

Nec est quod objicias: *Si Christus est Agnus ab origine mundi mactatus pro peccatis nostris, ut Deo reconciliaremur, & vita eterna participes redderemur, sequitur, quod meritū Christi sit Causa physica nostræ Justificationis & Salutis.* Antecedens est verum. E. Et Consequens. Consequentia probatur quia mactatio est aliquid physicum & proinde physice Justificationem & Salutem hominum attingit. Antecedens probatur ex Apoc. XIII. v. 8. Verum &c. limitando Antecedens: *Si Christus est agnus ab origine mundi revera mactatus pro peccatis nostris ita scil. ut ea mactatione physice influxerit in nostram salutem & Justificationem, tunc sequitur quod Mors & Meritum Christi sint causa physica nostræ Salutis: Sed jam negatur Antecedens.* Nam quod attinet locum allegatum, pleriq; Theologi Orthodoxi sunt in ea sententia, quod agnus sit occisus ab origine mundi non proprie, sed figurate, respectu decreti divini, typorum, prædictio-nis, efficacie, acceptionis non executionis. Imo si mactatio hæc ab origine mundi realiter & physice facta esset, Christum tunc etiam humanam naturam assumpsisse & in carne extitisse oportuit, quod quidem falsum esse constat.

§. XXV.

Non autem est concludendum, ac si Mors & Meritum Christi, quia sunt Causa Moralis, non revera sit causa nostræ salutis. Nam causa moralis etiam revera est causa licet non physice influat in effectum, sufficit tamen, quod in genere morum effectus ipsi imputari possit: ita etiam meritum Christi, etiam si non

258

non physice producat effectum scil. nostram Justificationem & Salutem, nihilominus tamen Deum in genere movet, ut nobis clementissime peccata nostra remittat, & salutem & justificationem largiri dignetur. Qui autem dicunt Meritum & Mortem Christi esse Causam physicam nostrae Justificationis, sane illi nesciunt distingvere causam physicam & moralem.

§. XXVI.

Audiamus B. Slevogtium Disp. sua Acad. V. §. 87. Meritum Christi & fides salvifica Justificationem nostram causans non per modum causae physicae, sed potius per modum causae moralis. Quum non solum verbum justificandi in forensi significatione usurpetur: sed actus etiam ipse Justificationis judicialis sit, uti omnes docent Theologi nostri, minus consequenter docere patet, si qui sunt, qui in actu judiciali, quatenus judicialis est, causas physicas esse querendas putent. Neque dissentit Dn. Prück. Compend. suo Met. c. 8. §. 9. Mors Christi est causa moralis nostrae salutis, quia ei imputatur effectus, puta salus. Ergo Mors & Meritum morale in exercuit causalitatem.

§. XXVII.

Quia vero ex antedictis liquido liquidius patet, quod Causa Moralis sit duplex, alia principalis, alia minus principalis, dicendum jam est, quod Meritum Christi & Mors dicatur causa Moralis non minus Principalis, quae virtute insufficieute movet Deum ad Justificationem & salutem nobis conferendam; sed Principalis, quae virtute propria movet Deum, ut ex promissione gratuita nos, qui liberi irae eramus, & peccatores, in gratiam recipiat, & aeternum nos beat; Christi enim meritum est illud λέγον pretiosissimum, pro omnibus hominibus datum, ut loquitur Apostolus. I. Tim. 2. Christus est propitiatio pro peccatis nostris.

§. XXVIII.

Causa autem Moralis minus Principalis est fides in Christum: haec enim non virtute sufficiente influit in effectum nempe salutem nostram; sed unice Virtute Objecti quod fides apprehendit, nempe meriti Christi. Quia enim est instar manus, qua meritum Christi apprehendimus, nobisque firmiter applicamus, idcirco movet Deum Virtute istius meriti sufficientissimi apprehensi, quo nobis Deus peccata ex gratia remittat, & hæres vita aeterna constituat.

E

Nec

§. XXIX.

Nec est quod excipias, fidem omnino hoc negotio esse Causam Physicam, quia consistit in apprehensione & applicacione meriti Christi, applicatio autem & apprehensio meriti Christi est actio realis. Nam haec exceptio tanti ponderis non est. Distinguendum quippe est inter Causam & Effectum. Nam apprehensio & applicatio Meriti Christi, in qua fides quatenus justificans, consistit, est causa Justificationis tanquam effectus; & de illa apprehensione meriti Christi jam queritur, cum causa justificationis, qualis sit causa, an Physica an moralis. Qui ergo respondet esse physicam, quia est actio realis, perinde ineptit atque is, qui applicationem ignis dixit esse causam Physicam in-
cendi, quia applicatio ignis est actio realis.

§. XXX.

Nobis adjicit calculum suum Vir judicii acutissimi Magnif. Dn. D. Iohann. Musaeus, in Disp. de Æterno Prædestinationis decreto cap. II. §. 37. & 38. Et Meritum Christi, inquit, quidem ejus (electionis decreti; idem sentiendum de Justificatione) causam rationem impulsivam principalem esse dicimus, quia vi propriæ dignitatis perfectionis & valoris ad illud sese habet, ut ratio impulsiva, b. e. ut ratio, cuius intuitu Deus vitam aeternam nobis ab eterno decrevit: vel quod eodemredit, quia in se tantam continet dignitatem, virtutem & valorem, quanta requirebatur & sufficiebat ad hoc, ut ejus intuitu Dei voluntas sese ad eligendum nos ab eterno determinaret.

§. XXXI.

Fidem in Christum autem pergit modo laudatus vir, dicimus causam rationem impulsivam minus principalem, quia ad electionis decresum se habet ut ratio impulsiva, non ex sua propria vi, bonitate, dignitate, & valore; sed unice & insolidum ex vi bonitate, dignitate & valore apprehensi meritum Christi, tanquam cause rationis impulsivæ principalis.

§. XXXII.

Nostram Sententiam accuratè, prout solet etiam declarat Excell. Dominus D. Petrus Musaeus Inst. Met. c. XXVI. §. 36. Mors, inquit: & passio Servatoris nostri, si consideretur quatenus infinito suo

suo valore Deum movet ad remittenda nobis peccata, & pænitentes, & credentes justos pronunciando, remissionis peccatorum, & justificationis nostra causa meritoria est; At si comparetur ad Christum patientem ac morientem, & ex ejus intentione estimetur; puta quod Christus patiendo ac moriendo hoc ipsum intenderit, ut nobis ob passionem & mortem suam peccata remittuntur, & justi coram Deo pronunciemur; sic sane passio & Mors Christi, sub directa talis effectus intentione, est ipsius, ut causa moralis causalitas.

§. XXXIII.

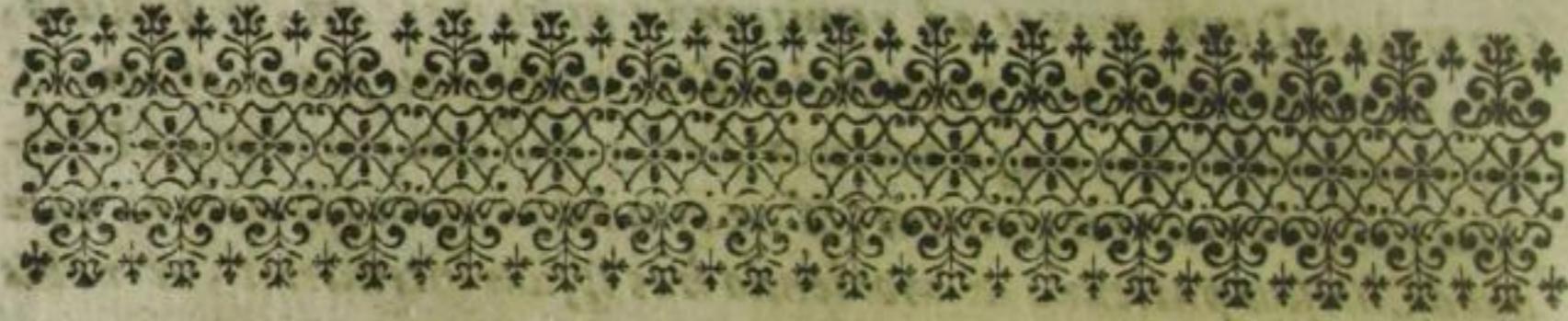
Cum hoc quoque consentit Excell. Dn. D. Calv. Metaph. divin. part. gen. C. IV. §. II. inquiens: Defectus sequi potest privationem, si non effectus, ut morbus consequitur jejunium. Imo & effectus causalitate morali, si non naturali, ut Mors Christi causa meritoria salutis dicitur.

§. XXXIV.

Ex hisce adductis luculentissime appareat, quem usum hoc Thema de Causa Morali in S. Scriptura habet. Possem equidem adhuc unam alteramve questionem addere; Verum ne falcam mittere videar in alienam messem, hic terminalia sunt. Tibi vero summe Jehova sit Laus, Honor, Decus & Gloria pro clementissima adsistentia, & tuorum donorum concessionē.

T E Λ Ο Σ.

Eximiè Docto, Politissimoq.
DNO. JACOBO PAULI,
Phil. & SS. Theol. Studioso perquām
strenuo, felici,

*cum is
arenam publicam primā vice auspicatō
ingredetur, ovatis suis
S. P.*

Nomine Tharsensem qui præstas, Optimè,
Paulum,
Re quoque quo præstes cordicitùs voveo.

*festinantisime
Auditori dilectissimo
scr.*

GEORG. GOEZIUS,
Moral. P.P.

Eximio

Eximio atque Politissimo
DN. JACOBO PAULI,
Phil. & SS. Theol. Studioso
industrio

*Ob morum suavitatem, Indolis bonitatem &
singularem Eruditionem*

Omnibus recominendando

S. P. D.

Johann. Christoph. Hundeshagen/
Prof. Publ.

C*Ausam Moralem describis suavis AMICE
Hinc Tibi Phœbus laurea serta parat.*

Q*Væde morali loquitur tua scriptio causa
Moralis decoris sit Tibi causa tui.*

*Eximio Dn. Respond. inquilino & con-
victori suo honoratissimo f.*

Christophorus Schrumpff;
Curiæ Saxon. Provinc. Pro-
tonotarius.

M*Oratissime mi JACOBE PAULI,
Moralis Tibi disputata causa*

E 3

Effe-

Successum, decus, eruditionem,
Effectum Tibi non diu *morari*
Morata sinet efficacitate.
Morantissimus ille, qui tuarum
Hæc *moralia* lucubrationum
Morosis malè fascinarit hirquis
Eventus ego prosperos tuorum
Qvantos ominor inde nationi !

*Pereximio Dn. Autori Amico ac Convictori
benevolentiss. gratulandi animo f.*

Theodos. Lehm̄ann / J. U. Ddus.

VIRO JUVENI

*Præ-Eximio, eruditissimo exoptatisque
Moribus instructo*

DN. JACOBO PAULI,
SS. Theol. & Politioris Philosoph. Se-
ctatori solertissimo, amico & Conterra-
neo suo svavissimo, honoratissimo,

*Sophicam Cathedram animaturo, ac de Causa Morali,
plaudente Musarum catervâ, disputaturo
κα κυρίῳ Θεῷ ιμάντεν.*

MORALEM CAUSAM quando depingis Amice.
TE cultum sanis MORIBUS esse doces.

Doctrina

Doctrinâ polles, MORUM Splendore coruscas;
Hinc Patriæ spondes, auguror, euge! decus.
Perge gradum grandire & erit tibi splendida laurus;
Nam splendor morum lumen honoris habet.

Εἰς τὴν τῆς Φιλέσπου πατρίδον,
καὶ αὐτόν μνημόσυνον
καλάμῳ περούπευ.

M. Fridericus Madewisius,
Arnsvvald. Marchita.

So ist's: wer sich gar bald verschreibt von zarter Jugend/
Wer sich verpflichtet ganz der Pallas Tochter Jugend,
Erlangt für solche Lieb' die Ehre zum Gewinn/
Die Ehre die ihm trägt hoch an die Sternen hin/
(bunden)

Drüm/werther Musen-Freund weil du dich ihr ver-
So hat auff ihr Geheiß auch dich sich angefunden/
Die deinen Ruhm fort will den Eedern einverleibend,
Doch durch verewigt hie die hohen Geister bleiben.
Seine Schuldigkeit sollte mit diesen wenigen
Zeilen glückwünschend ablegen

Christian Friedrich Richter, Medic. Cand.
aus Berlin.

Sistitur augusto Virtus generosa Theatro,
Et pulsis Tenebris dignius audet opus.
Ecce tuum Ingenium fervens Virtutis amore
Nescit humum, & studio celsius ire parat
Eruditissimo Eruditæ bujus dissertationis AUCTORI,
Amico dilectissimo I. mg. scribebat hæc paucula
Samuel Lindemann, Starg. Pom.
VIRO.

VIRO-JUVENI
Præstantissimo atque Politissimo
DN. JACOBO PAULI,

SS. Theolog. ac Philosoph Studioso
per-industrio.

*Contubernali Convictori ac Conterraneo
mibi dilectissimo*

CUM

Dissertationem Metaphysicam

de

Constitutione Causæ MORALIS.

conscriptam

*ritu solenni publice ventilandam exhiberet
ex debito*

hunc distichis ad cinendo gratulatur.

CONARIS PAULI, MORALEM volvere CAUSAM.

Laudat conatus, ALMA SALANA tuos.

Causatur studium, quod confert Diva Minerva

Instar promeriti, serta rosasque tibi.

Φιλίας ἔνεκα

Georg-Caspar Wittscheibe/

Cönigsberg. Neo-March. Phil. Stud.

Coll. diss. A. 55, nro. 52